

study of issues related to the fight against stress in the course of professional activities Goal. Analysis of current foreign scientific approaches to the formation of stress resistance.

Goal. Analysis of modern foreign theoretical and methodological foundations to the problem of stress resistance and the use of coping strategies in sport and the highlighting of the modern conceptual-categorical apparatus used by leading foreign scientists.

Results. On the basis of the analysis of existing theoretical and analytical studies, modern approaches to the problem of stress and the development of persistent resistance to stress are described. The features of the use of individual coping strategies by athletes who are engaged in mixed martial arts are described. The features of the choice of coping strategies and the influence of the personal factor on their use are revealed. New types of coping strategies to overcome stress are described.

Conclusions. Based on the analysis of modern foreign scientific literature, the relationship between the adaptive abilities of an individual and the effectiveness of his use of coping strategies has been confirmed. The presence of a stable relationship between the effectiveness of one coping strategy and the ability and ability, if necessary, to choose another coping strategy is described.

Keywords: stress, resistance to stress, coping strategy, elite athlete, self-coaching.

Отримано: 10.05.2019

УДК 159.9.546.9.76

О.О. Піщанська

ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕПРИВОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ЕМПІРИЧНІ РЕФЕРЕНТИ

О.О. Піщанська. Емоційне благополуччя соціально-депривованої особистості: емпіричні референти. Визначено обумовленість емоційних переживань соціально депривованої особистості контекстом життєвих перспектив, екзистенційної сповненості, зокрема щодо феноменології соціальної депривації та екзистенційної депривації. На групах вимушених переселенців та приймаючого населення підтверджено, що соціальна депривація відображає сутність психічної депривації, дієспроможності психіки особистості, що підтверджує розуміння соціальної депривації, як виду психічної депривації з причин нівелювання чи надмірної акцентуації певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних потреб, необхідних для його типової, звичної життєдіяльності й особистісного становлення.

Ключові слова: емоційні стани, соціальна депривація, переселенці, приймаюче населення.

О.А. Пищанская. Эмоциональное благополучие социально-депривованной личности: эмпирические референты. Определена обусловленность эмоциональных переживаний социально депривованной личности в контексте жизненных перспектив, экзистенциальной наполненности, в частности

феноменологии социальной депривации и экзистенциальной депривации. На группах вынужденных переселенцев и принимающего населения подтверждено, что социальная депривация отражает сущность психической депривации, дееспособности психики личности, подтверждает понимание социальной депривации, как вида психической депривации по причине нивелирования или чрезмерной акцентуации определенных психических параметров из-за неудовлетворенности тех или иных социальных потребностей, необходимых для типичной, привычной жизнедеятельности и личностного становления субъекта.

Ключевые слова: эмоциональные состояния, социальная депривация, переселенцы, принимающее население.

Постановка проблеми. У вкрай складних реаліях сьогодення, соціальної напруженості та активної, навіть, вимушеної трансформації більшості сфер життєдіяльності суспільства, окремого науково-практичного сенсу набуває проблема онто – і соціогенезу осіб, які зазнали різних форм депривації. Особистісний контекст переживань різних депривацій, у тому числі в колективних та групових проявах представляє собою важливу наукову проблему загальної психології та психологічної практики.

Проблема переживання різних видів та форм обмежень, які зазнає індивід по мірі включення до соціального середовища не є новою на тлі численних досліджень. В цілому визначено, що за умов різної соціальної активності та у зв'язку з певними особливостями онтогенезу і соціогенезу особистість відчуває характерологічну елімінованість із соціуму та зазнає цілу низку перешкод для нормативної творчої самореалізації у типових статусно-рольових формах активності та життєдіяльності. Нестабільність суспільства сприяє посиленню так званої відносної депривації, та виступає чинником, який обумовлює численні психоемоційні переживання особистості.

Мета статті – визначити емпіричні референти емоційного благополуччя соціально-депривованої особистості (на прикладі груп вимушених переселенців та приймаючого населення).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як стає зрозумілим з чисельних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (О.Л.Баришнікова, Л.І.Божович, І.В.Волженцева, Т.П.Вісковатова, А.Л.Душка, В.М.Дружинін, Н.Д.Левітін, К.С.Лебединська, О.М.Свядош, І.Ф.Мягков, Ю.О.Миславський, В.А.Семиченко, Т.С.Яценко) мультипарадигмальна феноменологія психологічного вивчення емоційної сфери полягає в розумінні ролі, детермінації, причинної обумовленості, взаємозв'язків та взаємовпливів емоційної сфери з іншими сферами психіки індивіда. Окремим питанням емоційна сфера розглядається як чинник та механізм психічної регуляції та саморегуляції життєдіяльності. В дослідженнях генетичної парадигми визначається генетико-психологічні структури особистості, серед яких важливе місце відводиться феноменології емоційного та психічного переживання (С.Максименко).

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що проблема взаємозв'язку проявів емоційної сфери особистості з рівнем розвитку її ресурсного потенціалу та здатності до подолання складних умов соціальної, психологічної (емоційної) депривації залишається однією з найскладніших, однозначно не вирішених, суперечливих проблем в сучасній психологічній науці (Т.Вісковатова, Н.Родіна).

Напруження факторів емоційного благополуччя великих мас населення в Україні зумовлює необхідність і відкриває можливості для здійснення порівняльно-психологічного дослідження психоемоційних переживань особистості в умовах соціальної депривації.

Вклад основного матеріалу. Як стає зрозумілим з аналізу численних джерел, емоційні стани, як психологічний конструкт, представляють певний клас психічних явищ, який континуально охоплює переживання особистості від примітивних потягів до складних форм психо-емоційних конструктів та утворень [1].

Як зазначає Т.О.Мотрук [4], основна складність розуміння феноменології емоційних станів пояснюється декількома причинами. По-перше, саме визначення емоційних станів як наукової дефініції ускладнюється тим, що вони функціонально інтегруються з іншими властивостями, процесами і станами індивіда (І.В.Волженцева, О.В.Запорожець, Б.І.Додонов, Н.І.Рейнвальд та ін.). По-друге, багато авторів по-різному витлумачують поняття "емоційні стани" та "емоції". Так, наприклад в роботах Б.Г. Ананьєва, В. Вундта, Б. І. Додонова, Ж.Піаже, знаходимо ототожнення емоцій з почуттями й переживаннями. Навпаки, в працях П.К.Анохіна, В.К. Вілюнас, К. Е. Ізарда, О.М.Леонтьєва можна констатувати чітку розбіжність понять.

Емоційні стани являють собою психологічну категорію з притаманними їй ознаками: часова локалізованість, дуративність (протяжність в часі), фазовість, квантифікуємість, мінливість, інтенсивність. Важливим з огляду проблематики нашого дослідження є факт, про те, що емоційні стани можуть бути детерміновані не тільки безпосередньо зовнішніми або внутрішніми чинниками емоціогенної природи, але й їх мнемічними репрезентаціями, таким чином визначається соціальний контекст емоційних станів [2]. В цьому контексті доречно доповнити наше суто психологічне дослідження лінгвістичним контекстом. В такому випадку фразеосемантичне поле (ФСП) "емоційні стани людини" як фрагмент макросистеми "Людина", являє собою різнорівневе незамкнуте утворення з ієрархічно організованою системою суб- і мікрополів, кожне з яких має свою самостійну структуру. ФСП "Емоційні стани людини" є поліцентричним і має багатоступеневу периферію. В якості ядерної фразеологічної одиниці кожного мікрополя виступає ідеограма як семантичний інваріант.

В такому сенсі емоційні стани доречно розглядати як градуальну субстанцію, яка має специфічні способи відображення свого градусу. Емотивні одиниці містять певні інтенсифікатори передачі емоційного стану. Такими інтенсифікаторами є різні вербальні варіанти або їх компоненти, синонімічні вирази, невербальні прояви зі спільним компонентом і аналогічною структурою, а також, частково, різноструктурні односенсові і багатозначні одиниці, що включають в свій склад поліемоційні і енантіосемічні фразеологічні одиниці, що сприяють посиленню вираження стану [6].

В окремих дослідженнях, які на нашу думку суттєво збагачують уявлення та відомості про емоційну сферу людини, є поняття емоційно-чуттєвих станів особистості [7]. В самому початку слід визначити їх принципovu відмінність від власне емоційних станів. Емоційно-чуттєві переживання, опосередковані та детерміновані у міжособистісному спілкуванні, тому відрізняються від емоцій і почуттів, викликаних якимись подіями, предметами, явищами природи. В дослідженні І.М. Симаєвої [8] доведено, що емоційно-чуттєві стани є одночасно частиною механізму і індикаторами успішності пристосування особистості до змін життєдіяльності. Виявлено взаємозв'язок емоційно-чуттєвих станів особистості і динаміки адаптації. Емоційно-чуттєва сфера особистості характеризується великою диференційованістю емоційних реакцій і способів вираження емоційних станів, а також підвищенням саморегуляції.

Основою розвитку емоційно-чуттєвої сфери може виступати рефлексивно-діяльнісний підхід. Він дозволяє вивчити складну і безперервно мінливу систему своєрідних відгуків на дійсність і її впливу, що є важливою складовою емоційно-чуттєвої сфери людини. Основна ідея, покладена в основу даного підходу, ідея рефлексивного осмислення емоційної позиції суб'єктів процесу супроводу, яка проявляється в різноманітних ситуаціях у вигляді того чи іншого способу обраного емоційного реагування. Сутність даного підходу, на нашу думку, полягає в тому, що, незважаючи на варіативний характер розвитку емоційно-чуттєвої сфери, обумовлений емоційними особливостями особистості і рівнем емоційної культури, інваріантом залишається орієнтація на формування рефлексивної позиції суб'єктів в ході їх адекватного емоційного реагування в різних ситуаціях [9].

Дослідницька робота проводилася з вимушеними переселенцями з Донецької та Луганської областей, АР Крим, які переїхали до Київської, Волинської та Одеської областей а також приймаючого населення. Вибірка досліджуваних: ПЧ – переселенці-чоловіки (n 72), ПЖ – переселенці-жінки (n 76), ПНЧ – приймаюче населення-чоловіки (n 44), ПНЖ – приймаюче населення-жінки (n 52). Загальна кількість досліджуваних 244 особи.

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених дослідницьких завдань та забезпечення об'єктивності дослідження в роботі викорис-

тана низка методів: теоретичні методи – теоретичний аналіз джерел, системно-структурний аналіз та інтерпретація отриманих даних, моделювання; емпіричні методи – методи спостереження, моделювання, аналізу результатів діяльності, психодіагностичні методики: Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих (Ю.М.Терлецька), Методика самооцінки емоційних станів (А. Уессман і Д.Рікс), Особистісний опитувальник емоційного ставлення (А.Т. Джерсайлд), Шкала позитивного афекту і негативного афекту, Опитувальник часової перспективи (Ф.Зімбардо), Шкала екзистенції (А.Ленгле).

Методи математичної статистики: критерій Краскела-Уоллеса; факторний аналіз; множинний регресійний аналіз; кореляційний аналіз. Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерного забезпечення SPSS для Windows (версія 22.0).

На підставі кореляційного аналізу ми ставили за мету визначити обумовленість емоційних станів станами соціальної депривації у досліджуваних двох груп ПЧ та ПЖ, орієнтуючись, переважно, на показники, які достовірно відрізняються по групах (за критерієм Крускала-Уоліса). Вибір саме цих груп пояснюється тим, що за всіма типами соціальної депривації, які ми вивчаємо в дослідженні, саме вони достовірно відрізняються від решти. Це є абсолютно зрозумілим, оскільки мова йде про групи переселенців, осіб які об'єктивно зазнали втрати та зміну умов життєдіяльності.

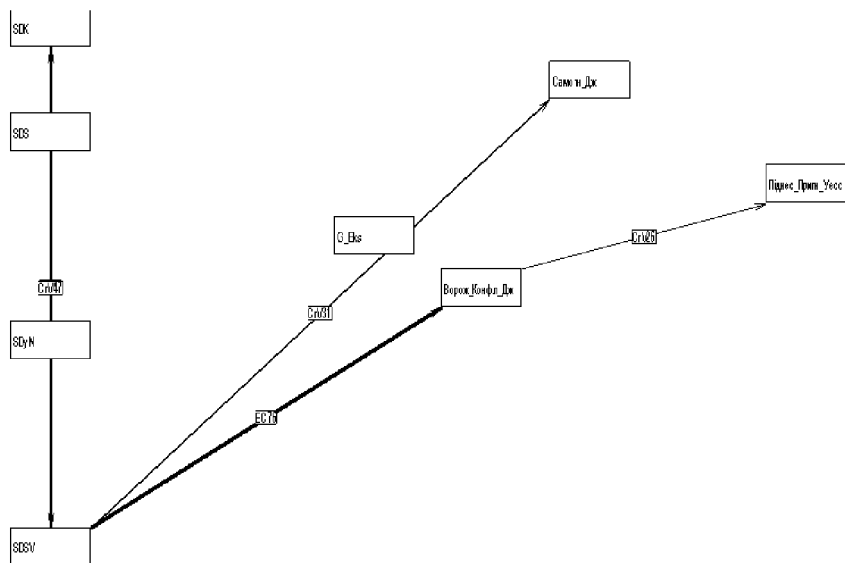

Рис. 1. Деприваційна обумовленість емоційних станів чоловіків-переселенців

З метою визначення найбільше тісних зв'язків використано критерій Крамера. Так, по групі досліджуваних переселенців-чоловіків (ПЧ) – рис. 1., встановлено прями зв'язок соціальної депривації свободи вибору зі зростанням ворожості та конфліктності ($CrV = 76$), та посилення дихотомії піднесеності-пригніченості ($CrV = 26$).

Цікавою також виявилася лінія зв'язку соціальної депривації свободи вибору з показником наповненості змістом екзистенції особистості ($CrV = 31$). Оскільки вимірювання розташовується між полюсами: "життя, яке суб'єктивно відчувається як невиконане – екзистенція, що відчувається як виконана" мова йде про посилення мотивації до самоздійснення в умовах втрати вибору, або в умовах вимушеного вибору. Разом з тим, екзистенціалізація вибору посилює відчуття та переживання самотності ($CrV = 31$).

Встановлено взаємозв'язок соціальної депривації свободи вибору, соціальної депривації безнадійності, соціальної депривації утрати сенсу, соціальної депривації комунікації та взаємодії ($CrV = 47$), які набувають особливого особистісного змісту в групі чоловіків-переселенців. Вцілому, встановлено провідну роль як вимушеності так і вибору в генезі соціальної депривації досліджуваних.

Щодо групи жінок-переселенок (ЖП) встановлено більше складну кореляційну модель (рис. 2).

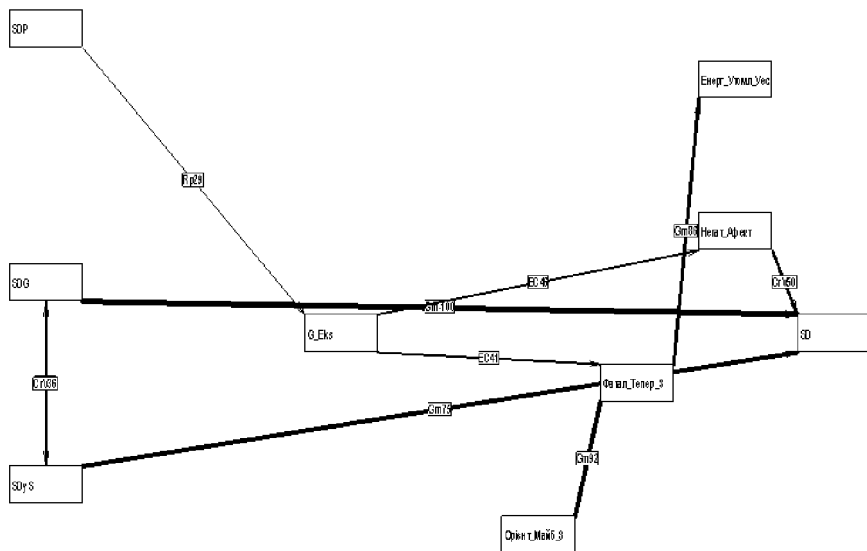

Рис. 2. Деприваційна обумовленість емоційних станів жінок-переселенок

Визначено "трикутник" соціальної депривації жінки-переселенки, який складається з переживання соціальної гендерної депривації та її прямого зв'язку з загальною соціальною депривацією ($G_m = 100$), соціальної депривації втрати сенсу та її прямого зв'язку з загальною соціальною депривацією ($G_m = 75$), та їхньої взаємообумовленості ($C_rV = 36$).

В моделі переживання жінками-переселенками соціальної депривації вагому роль посідає чинник часової (життєвої) перспективи. Так, встановлено, що орієнтація на майбутнє може посилювати фаталістичність сприйняття теперішнього ($G_m = 92$), посилюючи переживання втомленості ($G_m = 86$). Фаталістичність сприйняття жінками теперішнього витікає з соціально-просторової депривації ($R_p = 29$) та переживання екзистенції ($E_C = 41$). В той же час встановлено прямий зв'язок переживання екзистенційної сповненості на прояви негативної афектації ($E_C = 46$), яка, в свою чергу посилює прояви загальної соціальної депривованості ($C_rV = 50$).

На подальших етапах, було розроблено специфічні для кожної з груп досліджуваних моделі переживання емоційних станів в умовах соціальної депривації. З цією метою використано факторний аналіз (метод виділення факторів: метод головних компонент; метод обертання: варимакс з нормалізацією Кайзера).

Побудовано модель переживання емоційних станів в умовах соціальної депривації чоловіків-переселенців (ПЧ), яка містить 4 компоненти. Перший "Ціннісно-особистісний" представлений навантаженням: самодистанціювання (0,836), свобода (0,948), відповідальність (0,833), екзистенційність (0,951). Другий "Інтерналізація переживань теперішнього" представлений навантаженням: соціальна депривація самоствердження (0,468), соціальну депривація невизнання (-0,468), утомленість (0,451), пригніченість (0,500), гедоністичне теперішнє (0,483), самотрансценденція (0,819). Третій "Компенсаторна персональність" представлений навантаженням: соціальна соціопрошаркова депривація (0, 407), соціальна гендерна депривація (-0,807), соціальна депривація свободи вибору (0,537), доброзичливість-неконфліктність (0,809), персональність (0,947). Четвертий "Прогностичність та перспективи" представлений такими складовими: впевненість (0,512), фаталістичність теперішнього (0,581), орієнтація на майбутнє (0,625), загальна екзистенція (0,990).

Модель переживання емоційних станів в умовах соціальної депривації жінок-переселенців (ПЖ), представлена 4-ма компонентами. Перший "Тривожна відповідальність" містить соціально-просторову депривацію (0,764), переживання тривоги (0,686), відповідальності (0,944). Другий компонент моделі "Рольова негативна афективність" має навантаження соціальною депривацією самоствердження (0,678), соціальну статусно-рольову депривацію (0,646), депривацією втрати сенсу (0,659), нега-

тивною афектацією (0, 675). Третій компонент "Ностальгія" представлено станами втомленості (0,540), позитивного минулого (0,793) та фаталістичного теперішнього (0,687). Четвертий компонент "Впевнена проактивність" узагальнює соціальну депривацію (0,531), переживання пригніченості (0,736) та впевненості (-,702 протилежно безнадійності, оскільки негативне значення ваги).

Розглядаючи приймаюче населення як білатеральну групу (за В. Луньовим), яка так само зазнає деприваційних впливів у зв'язку зі змінами соціального середовища, за рахунок наповнення його представниками інших регіонів та груп, визначено моделі переживання емоційних станів в умовах соціальної депривації чоловіками та жінками з приймаючого населення.

Відтак, щодо приймаючого населення-чоловіків (ПНЧ) встановлено наступну модель: Перший компонент "Соціальна відповідальність" представлено з таких чинників, як соціальна депривація престижу (0,829) та екзистенція відповідальності (0,836). Другий "Песимістичні прогнози" – соціальна депривація невизнання (0,877), депривація статусно-рольова (0,866), соціальна депривація безнадійності (0,799). Третій компонент "Побоювання втрат" – пригніченість (0,645), бездомність (0,769), негативна афектація (0,733), орієнтація на майбутнє (0,585). Четвертий компонент "Соціальне поневолення" – соціальна депривація комунікації (0,500), наязаність вибору (0,542), екзистенція поневолення (-0,671).

Презентовано модель емоційних переживань по групі приймаючого населення-жінок (ПНЖ). Чинник перший "Амбівалентна добродійність" – розбіжності Я реального та ідеального (0,863), позитивна афектація (0, 611), негативна афектація (0,694), самодистанціювання (0,869). Чинник другий "Раціональна прогностичність" – переживання втомленості (0,784), усвідомленість існування (0,529), свобода вибору (0,736), орієнтація на майбутнє (0,617). Третій чинник "Скандальна господарність" – залученість (0,534), конфліктність (0,617), відчуття дому (0,869), позитивне минуле (0,735), гедоністичність теперішнього (0,650). Четвертий чинник "Депривація ідентичності" – соціальна депривація (0,813), соціальна гендерна депривація (0,607).

Розроблені моделі визначають мішені подальшої психодіагностичної та психокорекційної роботи з соціально-депривованими групами, зокрема з орієнтацією на психоемоційні стани, контекст життєвих перспектив та екзистенційну сповненість та самоздійснення особистості.

Диференційовано особливості усвідомлення часових (життєвих) перспектив, показників екзистенційної сповненості внутрішньо переміщених осіб та приймаючого населення. Експериментально доведено, що модус переживання станів тривожності найбільше властивий групі жінок приймаючого населення; втомлюваності – жінкам-переселенкам; пригніченості

– чоловікам-переселенцям, яким, так само, властивою є позитивна афектація, в той час як жінки-переселенки найбільше від інших переживають негативні афекти. Здійснено порівняння орієнтації часової (життєвої) перспективи, встановлено переважну орієнтованість на контекст негативного минулого досліджуваних жінок-приймаючого населення, так само як і на контекст гедоністичного теперішнього. Жінки-переселенки більше орієнтовані на позитивне минуле, та фаталістичне теперішнє. Щодо досліджуваних груп чоловіків переважання часової орієнтації у порівнянні з іншими групами не встановлено. Обґрунтовано обумовленість соціальної депривації свободи вибору зростанням ворожості та конфліктності, та посиленням дихотомії піднесеності-пригніченості. Визначено "трикутник" соціальної депривації жінки-переселенки

Висновки. На засадах теоретико-методологічного аналізу здійснено співвідношення феноменології психічних станів, емоцій, емоційних станів, емоційно-чуттєвих станів та емоційних переживань особистості, яка зазнає соціальної депривації. Важливим з огляду проблематики нашого дослідження є факт, про те, що емоційні стани можуть бути детерміновані не тільки безпосередньо зовнішніми або внутрішніми чинниками емоціогенної природи, але й їх мнемічними репрезентаціями, таким чином визначається соціальний контекст емоційних станів. Встановлено, що незважаючи на варіативний характер розвитку емоційно-чуттєвої сфери, обумовлений емоційними особливостями особистості і рівнем емоційної культури, інваріантом залишається орієнтація на формування рефлексивної позиції суб'єктів в ході їх адекватного емоційного реагування в різних особистісно та екзистенційно значущих соціальних ситуаціях.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Baloglu, S., Busser, J., & Cain, L. (2019). Impact of experience on emotional well-being and loyalty. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 28(4), 427-445. <https://doi.org/10.1080/19368623.2019.1527269>
2. Karpov, A. V. (2008). *Metaemotsionalnyie protsessyi kak predmet psihologicheskogo issledovaniya* [Metaemotional processes as a subject of psychological research]. Yaroslavl : MAPN. [In Russian]
3. Lazurenko, O. (2016). Psychological and pedagogical determinants of emotional competence formation in the context of professional development. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*, 15(3), 59-65.
4. Motruk, T.O. (2011). *Emotsiyni stani osobistosti yak psichologichny fenomenon* [Emotional states of the person as a psychological phenomenon]. *Vіsник Harkivskogo natsionalnogo unіversitetu. Seriya "Psichologiya" – Bulletin of Kharkiv National University. Sery "Psychology"*, 937, 202-205. [In Russian]

5. Piven, M. (2016). Analysis of personality characteristics and social and psychological adaptation of person with different level of emotional maturity. *Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools*, 13(1), 230-244.

6. Sinelnikova, I.I. (2008). Frazeeosemanticheskoe pole "emotsionalnyie sostoyaniya cheloveka" [Phraseosemantic field "emotional states of a person"]. Belgorod: Voronezhskiy universitet. [In Russian]

7. Simaeva, I.N. (2002). The dynamics of the emotional state of the individual in the process of adaptation to the activity. Kaliningrad: Kaliningrad State University. [In Russian]

8. Simaeva, I. N. (2006). Psychology of personal adaptation to changes in life. St. Petersburg. [In Russian]

9. Sergeeva O.A. (2013). Theoretical and methodological bases of pedagogical support of development of emotional and sensitive sphere of senior pupils. *Nekrasov KSU Vestnik in Pedagogy. Psychology. Social work. Juvenology. Sociokinetics*, 2, 67-70. [In Russian]

10. Tong, E. M. W., Lum, D. J. K., Sasaki, E., & Yu, Z. (2019). Concurrent and temporal relationships between humility and emotional and psychological well being. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 20(5), 1343-1358. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0002-3>

O.O. Pishanska. Emotional well-being of socially deprived personality: empirical referents. *The conditionality of emotional experiences of socially depressed personality is determined by the context of life perspectives, existential completeness, regarding the phenomenology of social deprivation and existential deprivation. In groups of internally displaced persons and the host population it is confirmed that social deprivation reflects the essence of mental deprivation, the capacity of the psyche of the individual, confirming the understanding of social deprivation as a form of mental deprivation for reasons of leveling or excessive accentuation of certain mental parameters due to dissatisfaction with the subject of certain social needs , necessary for its typical, habitual life and personal formation.*

The content of emotional states, emotional attitudes and experiences of social deprivation of forced migrants and the receiving population as a homogeneous bilateral group, which has socially determined influence on everyday consciousness and conditions of vital activity, is determined. The empirical correlates of awareness of time (life) perspectives, indicators of existential completeness of internally displaced persons and the host population are presented.

The comparison of the orientation of the temporal (vital) perspective, the deprivation condition of the emotional states of the migrants on the level of connection of the social deprivation of freedom of choice with the growth of hostility and conflict, and the strengthening of the dichotomy of elevation-depression are substantiated.

The "triangle" of social deprivation of the displaced woman is proposed. peculiarities of the experience of social deprivation of internally displaced persons and the receiving population by groups: migrant men: "Valuable-personal", "Internalization of the present experiences", "Compensatory personality", "Prognose and prospects"; Women Resettled: "Anxiety Responsibility", "Role Negative Affectivity", "Nostalgia", "Sure Proactive"; host-male: "Social Responsibility", "Pessimistic Forecasts", "Fear of Loss", "Social Enmity"; host women-women: "Ambivalent charity", "Rational Prognose", "Scandalous Economy", "Deprivation of Identity." The established models specify targets of work of specialists with socially deprived groups. Practical recommendations for specialists in social and psychological rehabilitation have been developed.

Keywords: *emotional states, social deprivation, settlers, receiving population.*

Отримано: 10.04.2019

УДК 159.9 : 37.015.3

З.А. Сивогракова

РОЛЬ ДИСЦИПЛІН ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ У РОЗВИТКОВІ "SOFT-SKILLS" КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ЗВО

З.А. Сивогракова. *Роль дисциплін психологічного змісту у розвитку "soft skills" компетенцій майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі підготовки у ЗВО.* У статті підкреслена актуальність проблеми розвитку "soft skills" компетенцій майбутніх фахівців. Представлено розуміння поняття "soft skills" у контексті компетентнісного підходу як компетенцій – якщо вони є соціальною вимогою, нормою результату освіти, і компетентностей – якщо вони стають якістю особистості, інтеріоризуються. Виділені загальні особливості "soft skills" і актуальні "soft skills" для фахівців технічних спеціальностей. Зроблено висновок про необхідність доповнення переліку результатів навчання студентів технічних спеціальностей у ЗВО (заклади вищої освіти) "soft skills" компетенціями. Акцентована роль психологічних дисциплін щодо розвитку "soft skills" компетенцій у студентів технічних спеціальностей. Представлено у їх структурній повноті ті компетентності, на розвиток яких має бути скероване вивчення студентами дисциплін психологічного змісту. Зроблено висновок про релевантність методів активного соціально-психологічного навчання й інтерактивного навчання завданню розвитку у студентів "soft skills" компетентностей.

Ключові слова: *"soft skills", "hard skills", компетенція, компетентність, емоційний інтелект, інтерактивні методи навчання, методи активного соціально-психологічного навчання.*

З.А. Сивогракова. *Роль дисциплін психологического содержания в развитии "soft skills" компетенций будущих специалистов технических специальностей в процессе подготовки в вузе.* В статье подчеркнута актуальность проблемы развития "soft skills" компетенций будущих специа-